

Til menigheter, kirkelige fellesråd, proster, biskoper og bispedømmeråd

Veiledning om bruken av liturgisk musikk

Et e-brev fra Kirkerådet, 4. desember 2013

Innledning

Det er to år siden gudstjenestereformen ble iverksatt. Rapportene fra bispedømmerådene viser at nesten alle menighetene nå har fått godkjent lokal grunnordning. Det viser seg likevel at menighetene er på ulike stadier i prosessen. Derfor var det naturlig for Kirkerådet å drøfte situasjonen på grunnlag av en foreløpig statusrapport om hvordan reformen utvikler seg. Dette skjedde på Kirkerådets møte 26. september i år.

Kirkerådets vedtak

Kirkerådet har drøftet variasjonsrikdommen i det liturgiske materialet, ulike erfaringer med dåpsliturgien, og i særlig grad den liturgiske musikken. Saksdokumentet om dette ligger på nettet <http://www.kirken.no/?event=downloadFile&FileID=351250> (Sak KR 32/13 Status for gudstjenestereformen fra møtet i Kirkerådet 26.09.2013 – 27.09.2013).

Kirkerådet gjorde følgende vedtak:

1. Kirkerådet tar den fremlagte statusrapporten til etterretning med de kommentarer som fremkom i møtet.
2. Det utarbeides en veiledning med orientering og råd til menighetene vedrørende utprøving og bruk av den liturgiske musikken.
3. Kirkerådet gir menighetene hjelp til å systematisere erfaringer med gudstjenestereformen.
4. En evaluering av gudstjenestereformen legges frem for Kirkemøtet 2017.

Utprøving av liturgisk musikk

De rapporter Kirkerådet har fått, viser at menighetene i ulik grad har tatt i bruk ny liturgisk musikk. Mange har gode erfaringer med utprøving av dette. Men mange er også urolige, fordi menighetene har gjort så ulike valg om musikk.

Denne uroen er særlig knyttet til det som kan kalles en *fremmedgjørende effekt* og til *vikarsituasjonen*. Det er en utfordring for en menighet å lære ny liturgisk musikk. Og når en besøker andre menigheter, som har valgt en helt annen musikk, øker fremmedfølelsen. Dette problemet gjelder i særlig grad kantorer og prester som vikarierer i andre menigheter. Noen kjenner situasjonen så krevende at en kvier seg for å vikariere. Dette er det viktig å finne løsninger på.

Valgfrihet og gjenkjennelighet

I arbeidet med ny utforming av gudstjenestelivet har både *valgfrihet* og *gjenkjennelighet* vært regnet som verdier som bør fremmes. Problemet er at disse verdiene kan dra i motsatt retning. Valgfrihet har retning mot lokalplanet. Det er her idealet om et mindre *regelstyrt* og mer kreativt og stedlig preget gudstjenesteliv skal realiseres. Gjenkjennelighet er en verdi som naturlig drar i

retning av Den norske kirke som helhet. I den grad valgfriheten på lokalplanet brukes, og faktisk brukes til å velge ulikt, blir det en utfordring i forhold til gjenkjennelighet.

Erfaring viser at ved endringer på liturgiens område må en regne med *en kritisk fase*. Fremmedgjøring er en stående utfordring i forhold til mennesker som ikke er vant til kirken og dens liturgiske liv. Men når også de kirkevante i en periode blir fremmede for liturgien, oppleves situasjonen kritisk.

I et gudstjenesteliv hvor deltakelse – og det vil si *menighetens* deltakelse – er uoppgivelig, blir musikken særlig avgjørende. Mye annet i liturgiske ordninger vil det være fullt mulig å delta i, selv om det er nytt eller annerledes enn hva man er vant til. Men den liturgiske musikken krever øvelse og tilvenning gjennom praksis. Etter en tid endres som regel dette inntrykket ved at en blir kjent med liturgien, og når en reform lykkes, blir det kjente også kjært. Alt en kan, har en gang vært ukjent.

Utpøving i menighetene

Vi vil minne om hva forordet i permen med liturgisk musikk sier om *utpøving i menighetene* og hvilke hensyn en bør vektlegge når en velger musikk:

Når Kirkerådet sender dette omfattende materialet til utpøving i menighetene, skjer det med tanke på en senere evaluering av musikken. Det er derfor viktig at de erfaringene menighetene gjør, blir registrert, slik at de kan meddeles Kirkerådet ved slutten av utpøvingstiden. Da vil en blant annet kunne vurdere om det bør innføres et skille mellom *normalserier* og *valgserier*. Dette har vært drøftet for eventuelt å sikre en god balanse mellom *gjenkjennelighet* mellom menighetene i Den norske kirke og *frihet* for den enkelte menighet til selv å velge sin liturgiske musikk.

Andre spørsmål som det er viktig å få belyst, er:

- Erfaringer med bruk av ulike former for musikalsk ledelse,
- hvor sangbar musikken er for menighetene,
- musikkens slitestyrke,
- erfaringer med stilmessig variasjon i én og samme gudstjeneste,
- musikkens egnethet til ulike typer hovedgudstjeneste.

Det er selvsagt ikke meningen at én og samme menighet skal prøve ut alt materialet i permen. Men de erfaringene menighetene gjør, både i kortere og lengre prøveperioder, er det viktig å ta vare på.

Den liturgiske musikken er ikke vedtatt av Kirkemøtet, men er til utpøving. Det foreligger likevel ingen *plikt* til å prøve ut ny musikk. Alt som er lagt frem av liturgisk musikk, har til hensikt å dekke ulike behov. Utpøving av noe nytt må derfor forankres i definerte behov. Hvis det ikke foreligger et klart behov for å fravike det man kjenner og er vant til, så behøver man heller ikke gjøre det – selv om det altså er mulig.

Utpøving med det formål å gjøre seg kjent med permen for liturgisk musikk, bør skje utenom hovedgudstjenesten. Det er naturlig å bruke *gudstjenesteutvalget* til å prøve og vurdere det som foreligger. Bare det som slik er funnet tjenlig, bør prøves i selve gudstjenesten. Musikken må oppleves som *tekstrelatert*, *sangbar* og *slitesterk*. Og en må være klar over at ny musikk krever øving og tilvenning. Dette tar tid.

Registrering

For at utpøvingen av liturgisk musikk skal være nyttig, er det viktig med dokumentasjon, slik at en får et best mulig grunnlag for en evaluering. Man bør registrere *hva* man prøver, og *hvor ofte* man har prøvd, *forholdene* under utpøvingen (rommet, antallet som deltar, musikalsk ledelse, m.m.) og man bør nedtegne hvilke *erfaringer* man gjorde. Med god registrering blir en ikke avhengig av å skulle *huske* resultatet lang tid etterpå.

Normalserier

Kirkerådet tenker seg at både *variasjon* og *gjenkjennelighet* vil kunne forenes, slik også forordet i permene med Liturgisk musikk antyder, ved å skille mellom *normalserier* og *valgserier*. Etter en høring kan en samles om noen få normalserier. Kanskje 3 vil være et gunstig antall, slik det også har vært tidligere. Det øvrige materialet kan så være et *ressursmateriale*, det vil si musikk som kan velges ved særskilte anledninger.

Behovet for variasjon i den liturgiske musikken er ulikt fra ledd til ledd. Mange menigheter er glade for det rike tilfanget av *Kyrie-sanger* som er lagt frem. At nettopp dette leddet ser ut til å egne seg for større rikdom og variasjon, kan ha flere grunner. Teksten her er så enkel at det er lett å følge med på ulike musikalske utforminger. Samtidig kan dette leddet uttrykke både det nakne nødropet og hyllingsropet til Herren. De ulike gudstjenestenes karakter legger til rette for en slik variasjon av Kyrie-leddet. Kyrie-sangene kan også gjøre tjeneste som forbønnsvar. Tilsvarende er det bruk for varierende *Halleluja-sanger*. I den nye salmeboken er det derfor et godt utvalg av nettopp disse to gudstjenesteleddene.

For det andre kan en tenke seg at målsetningen om det brede spekter av musikalske stilarter også kan realiseres gjennom ulik *fremføring* av de samme melodiene. Stedegjøringen av gudstjenestelivet gjennom involvering av ulike musikalske aktører kan da skje ved at de samme, gjenkjennelige melodiene kles i ulik musikalsk drakt.

Disse modellene er bare ideer som har vært nevnt i samtalen så langt. Kanskje finnes det andre ordninger som vil vise seg fruktbare. Men hele gudstjenestereformen er avhengig av en moden avklaring av forholdet mellom valgfrihet og gjenkjennelighet, mellom det fellesskapet som realiseres på lokalplanet og det som skal ivaretas på et mer nasjonalt nivå.

Nåværende musikk

Hovedmålsettingen må alltid være at gudstjenestelivet skal fungere. Man må derfor ikke fortsette med noe som ikke fungerer. Og tilsvarende bør man heller ikke endre noe som fungerer tilfredsstillende. Å være åpne for nye uttrykk medfører ikke å avskaffe det vi har. Et interessant resultat av utprøvingen er at mange har oppdaget styrken i den musikken vi har.

Forskning

Det er nødvendig med en systematisert erfaringsinnsamling som gir grunnlag for eventuelle endringer og revisjon. For å få fast grunn under føttene er det nødvendig å erstatte omtrentlige inntrykk med data som er grunnet på kvalifisert forskning. Et slikt arbeid er allerede i gang gjennom et bredt faglig samarbeid, ledet av Ansgar høgskole i Kristiansand.

Status

Det har vært etterlyst en klargjøring av hvilken *status* kirken og menighetene er i nå. Høringsfasen er over. Men er vi fortsatt i en utprøvningsfase? Hva sikter i så fall denne på? Hvilke tidsperspektiver gjelder?

Kirkerådet har vedtatt at en evaluering av gudstjenestereformen skal legges frem for Kirkemøtet 2017. Det legges opp til følgende tidsløp:

Desember 2014	Kirkerådet behandler høringsbrev til menighetene
1. mai 2015	Høringsfrist
Desember 2015	Kirkerådet drøfter høringsrapport
Juni 2016	Kirkerådet behandler reviderte liturgier, tekstbok og liturgisk musikk, 1. gang
September 2016	Kirkerådet behandler reviderte liturgier, tekstbok og liturgisk musikk, 2. gang
Oktober 2016	Bispemøtet behandler revidert liturgi og liturgisk musikk

Desember 2016 Kirkerådet behandler reviderte liturgier, tekstbok
og liturgisk musikk med sikte på å oversende sakene til
Kirkemøtet
April 2017 Kirkemøtet behandler sakene

Konklusjon

Samlet sett arbeides det godt og med betydelig glede med gudstjenestelivet i våre menigheter. Samtidig byr denne innføringsfasen, med de mange valgmulighetene, på store utfordringer. Dette gjelder i første rekke prester og kantorer, når de gjør tjeneste i flere menigheter, og når de må vikariere. Men det gjelder også menighetslemmer som deltar i gudstjenesten i andre menigheter, som har valgt annen liturgisk musikk.

Vi håper at det som det er redegjort for her, vil kunne medvirke til å fjerne en følelse av usikkerhet, som nå for enkelte bidrar til å skape en negativ oppfatning av hele reformen.

Men skal vi lykkes, gjelder det at menighetene i solidaritet med hverandre og med stor vilje til fellesskap finner frem til noe som får status som *normalordninger* – uten at man dermed gir avkall på en betydelig frihet til å kunne velge også noe annet, når det foreligger gode grunner til det. Hvis den *ordo-tenkningen* som denne gudstjenestereformen er bygget på, får gjennomsyre både tankegang og praksis, vil det kunne sikre et gudstjenesteliv med trygt rotfeste i en gammel og felleskirkelig tradisjon, som kan kombinere friheten til lokal utforming av enkelte ledd med den grad av gjenkjennelse og involvering som er nødvendig for at den enkelte skal kunne være aktiv deltaker.

Oslo, 4. desember 2013

Gerd Karin Røsæg,
Gerd Karin Røsæg
Assisterende direktør i Kirkerådet

Hans Arne Akerø,
Hans Arne Akerø
Seksjonsleder, gudstjenesteliv og kultur.